

DERADIKALIZATSIYA: IJTIMOY-FALSAFIY MUAMMO SIFATIDA

*Ergashev Otabek Xasanovich,
Surxondaryo viloyati ichki ishlar boshqarmasi xodimi*
**ДЕРАДИКАЛИЗАЦИЯ: КАК СОЦИАЛЬНО-
ФИЛОСОФСКАЯ ПРОБЛЕМА**

*Эргашев Отабек Хасанович,
сотрудник управления внутренних дел Сурхандарьинской
области*

DERADICALIZATION: AS A SOCIO-PHILOSOPHICAL ISSUE

*Ergashev Otabek Khasanovich
Employee of the Department of Internal Affairs of Surkhandarya
Region*

<https://orcid.org/0009-0000-1315-4752>

e-mail:
otabek.xasanov@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy davrda radikal g'oyalarning tarqalishiga qarshi kurashish jarayonida "yumshoq kuch" tamoyilining o'rni va ahamiyati ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilingan. "Yumshoq kuch" vositalari orqali fuqarolarda ijtimoiy immunitetni shakllantirish, ongli qaror qabul qilishga undash, radikalizmning ildizlariga qarshi mafkuraviy va ma'naviy asosda kurashish muhimligi yoritilgan. Shuningdek, ta'lim, madaniyat, diniy-ma'rifiy ishlar, OAV va ijtimoiy tarmoqlarning yumshoq kuch sifatidagi roli ochib berilgan.

Kalit so'zlar: yumshoq kuch, radikalizm, ijtimoiy-falsafiy tahlil, mafkura, diniy ekstremizm, axborot maydoni, ijtimoiy tarmoq, ongli qaror.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль и значение принципа «мягкой силы» в противодействии распространению радикальных идей в современном обществе с социально-философской точки зрения. Подчеркивается важность формирования общественного иммунитета, повышения сознательности граждан и ведения идеологической и духовной борьбы с корнями радикализма. Особое внимание уделяется роли образования, культуры, религиозно-просветительской деятельности, СМИ и социальных сетей как инструментов мягкой силы.

Ключевые слова: мягкая сила, радикализм, социально-философский анализ, идеология, религиозный экстремизм, информационное пространство, социальные сети, сознательный выбор.

Abstract: This article examines the role and significance of the "soft power" principle in combating the spread of radical ideologies from a socio-philosophical perspective. It emphasizes the importance of building social immunity, encouraging conscious decision-making among citizens, and countering the roots of radicalism through ideological and spiritual means. The study highlights the role of education, culture, religious enlightenment, media, and social networks as key tools of soft power.

Keywords: soft power, radicalism, socio-philosophical analysis, ideology, religious extremism, information space, social media, conscious choice.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ) / INTRODUCTION). Radikallashuv zo'ravonlikka olib boruvchi ekstremizmning ilk bosqichi sifatida qaraladi. Ya'ni, bir shaxs o'z mafkurasi yo'lida zo'ravonlikni o'ziga oqlovchi vosita sifatida qabul qiladi va bu yo'lida turli usullarni tanlaydi. Bu mafkura chap yoki o'ng siyosiy yo'nalishda, etnik asosda yoki diniy negizda bo'lishi mumkin. U o'z

g'oyalari va maqsadlarini aynan shu mafkura atrofida shakllantirib, ularni amalga oshirish uchun zo'ravonlikni vosita sifatida ishlatadi. Radikal fikrlarga ega bo'lgan shaxslar o'z qarashlarini so'z erkinligi doirasida ifodalashni afzal ko'rishlari mumkin. Ammo ular zo'ravonlikka qo'l urgach, bu holat ekstremizm va jinoyat doirasiga kiradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR (ИТЕРАТУРА И МЕТОД / MATERIALS AND METHODS). Italian olim Donatella Della Portaning ta'rifiga ko'ra, radikallashuv bu — "siyosiy zo'ravonlikning faol qo'llanilishiga olib boruvchi jarayon"dir. Shuningdek, bu atama, biror umumiy manfaat yoki maqsadni himoya qilayotgan kichik guruhlar orasida zo'ravonlikni talab qiluvchi holatlarni sezilarli darajada oqlovchi fikrlar, his-tuyg'ular va xatti-harakatlardagi o'zgarishlarni ham anglatadi [7].

Shveysariyalik olim Aleks Piter Schmid radikallashuv jarayonini eng keng qamrovli tarzda quyidagicha ta'riflagan: Radikallashuv — bu mojaroli muhitda mojaroning ikki tomonini tashkil etuvchi siyosiy kuchlar va guruhlar o'rtasidagi dialog, murosa va bag'rikenglik tamoyillarining bir tomonlama yoki o'zaro tarzda butunlay rad etilishi orqali yuzaga keladigan, individual yoki jamoaviy tarzda kechuvchi jarayondir. Ushbu jarayon uch yo'nalishda namoyon bo'ladi:

bosim va majburiyat (zo'ravonliksiz);
terrorizm bo'lmagan, biroq siyosiy zo'ravonlikning turli shakllari;
terrorizm va harbiy jinoyatlar tarzidagi ekstremistik harakatlar.

Bu jarayon isyonkor tomonning mo'tadil qarashlardan chekinib, mavjud holatni to'g'ri va qonuniy deb hisoblamasdan, radikalroq va zo'ravonlikka moyil pozitsiyalarni egallashini o'z ichiga oladi [3].

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION). Islomni mafkura sifatida qabul qilgan va diniy qadriyatlarni asl kontekstdan ajratib olib, ularni zo'ravonlikni oqlash vositasiga aylantirgan shaxslar akademik adabiyotlarda alohida guruh sifatida o'rganiladi. Bunday shaxslar takfirchi va inkor qiluvchi yondashuvni qabul qilgan bo'lib, o'z fikrlarini Qur'ondan tanlab olingan oyatlar bilan asoslashga urinadi, tarixiy kontekstni inkor etadi va o'z mafkurasidan boshqa barcha kishilarni dushman sifatida ko'radi. Siyosiy jihatdan esa, zo'ravonlikni axloqiy jihatdan oqlash uchun Islomni mafkura sifatida taqdim etadi. Ular inqilobiy yo'lni tanlab, mavjud tuzumlarni ag'darish va dunyoni tubdan o'zgartirishni maqsad qilganlar.

Buyuk Britaniyada faoliyat olib boruvchi Royal United Services Institute (Birlashgan Qirollik

Mudofaa Tadqiqotlari Instituti) tomonidan berilgan ta'rifga ko'ra, radikalizmga qarshi kurashish va uni oldini olish — bu radikalizmning kelib chiqish sabablariga, ayniqsa ular paydo bo'ladigan nuqtalarda qarshi turishga qaratilgan, repressiv bo'lmagan va bu kabi oqimlar tarqalishining oldini olishga qaratilgan faoliyatlar yig'indisidir. Bu harakatlar ayniqsa har qanday hududda radikallashuvga moyil shaxslarni o'z ichiga qamrab oladi [4].

Radikalizmga qarshi kurash ko'p yo'nalishli yondashuvni talab qiladi. Faqatgina xavfsizlik kuchlarining aralashuvi bilan cheklanib qolgan usullardan ko'ra, kengroq qamrovga ega dasturlar kerakligi aniqlangan. Shu munosabat bilan, radikalizmga qarshi kurash — bu shaxslarning radikallashuvini, zo'ravonlikni qonuniy deb hisoblovchi ekstremistik guruhlariga qo'shilishlarini, ijtimoiy, iqtisodiy, diniy yoki siyosiy maqsadlarga erishish yo'lida mafkuraviy asosda zo'ravonlikka murojaat qilishni oldini olishga qaratilgan dastur va siyosatlarni anglatadi.

Radikalizmga qarshi kurash usullari odatda qattiq (harbiy) va yumshoq (ijtimoiy) yondashuvlarga ajratiladi. Qattiq yondashuvlar odatda harbiy choralarni o'z ichiga oladi, yumshoq yondashuvlar esa jamiyatda totuvlikni mustahkamlash, ijtimoiy murosani kuchaytirish orqali radikallashuv ehtimoli kam bo'lgan ijtimoiy muhitni shakllantirishni maqsad qiladi [5].

Radikalizmga qarshi kurashning eng asosiy va keng qamrovli maqsadi — bu insonlarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, o'z fikrlari ustida muloqot olib borish, iqtisodiy va ijtimoiy tizimlarda faolroq ishtirok etish, o'zini erkin ifoda etish orqali kuchli fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishdan iboratdir.

Yevropa Komissiyasining STRIVE loyihasiga ko'ra, radikalizmga qarshi kurashda 8 ta muhim yo'nalish mavjud:

1. Ta'limni rivojlantirish;
2. OAV orqali xabardorlikni oshirish;
3. Ayollarning mehnat bozoridagi faolligi;
4. Yoshlarga qaratilgan dasturlar;
5. Ijtimoiy-iqtisodiy hayotga integratsiya;
6. Qobiliyatlarni rivojlantirishga qaratilgan dasturlar;
7. O'tish davridagi ijtimoiy adolat ta'minoti;
8. Sport, dinlararo muloqot kabi ijtimoiy faollikni oshiruvchi faoliyatlar [6].

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS).

Ilmiy adabiyotlarda kuch ishlatishga asoslangan (ya'ni "qattiq") yondashuvni qo'llab-quvvatlovchi qarashlarga ko'ra, armiya radikal oqimlarga qarshi kurashishda doimiy ravishda muhim rol o'ynab kelgan davlat institutlaridan biri hisoblanadi. Biroq bu usul radikalizmga qarshi kurashda to'liq mos yechim sifatida qaralmaydi. Faqat harbiy choralar bilan cheklanmasdan, radikalizmga olib kelayotgan muammolarning ildiziga yetish va ularga yechim topish harbiy yuklamani kamaytirishga ham xizmat qiladi. Moslashuvchan yondashuv operatsiyalarning samaradorligini oshiradi.

Himoyaviy yondashuvlar ham radikalizmga qarshi kurashda muhim o'rin egallaydi. Bu yondashuvlar doirasida razvedka, infratuzilmani himoya qilish va chegara xavfsizligini kuchaytirish kiradi.

Bugungi kunga kelib "yumshoq kuch" tamoyiliga asoslangan strategiyalar radikallashtirishga qarshi kurashda samarali vositalardan biriga aylanib bormoqda. Bu strategiyalar insonlarning alohida mafkura, zo'ravonlikni oqlovchi e'tiqod tizimlari va demokratik bo'lmagan qarashlarni shakllantirishini oldini olishga qaratilgan. Shu bilan birga, diniy ideologiyani o'zlashtirgan va uni buzib talqin qilgan holda zo'ravonlikni o'ziga halol deb biladigan shaxslar uchun diniy rehabilitatsiya dasturlari muhim ahamiyat kasb etadi. Maqsad – bu shaxslarni qat'iy mafkuraviy chegaralardan voz kechishga undash va ularni ochiq, zamonaviy, mo'tadil diniy qarashlarni qabul qilishga yo'naltirishdir. Xavfsizlik xizmatlari, ilmiy-tadqiqot markazlari va fuqarolik jamiyati tashkilotlari, ayniqsa diniy yetakchilarning jamiyatda ochiqchasiga zo'ravonlikni qoralashi va radikalizmga qarshi alternativ fikrlarni ilgari surishdagi roli muhim sanaladi [7].

Shaxs deradikalizatsiyasi (radikal oqim ta'siridan chiqarilishi) o'z mohiyatiga ko'ra radikalizmga qarshi alohida kurash usuli emas, balki boshqa usullarni to'ldiruvchi amaliyotdir. Shu sababli, u harbiy, siyosiy, ijtimoiy yoki iqtisodiy choralarini inobatga olmasdan mustaqil qo'llansa, yakka holda muvaffaqiyatli natija bermasligi mumkin. Shu bilan birga, ushbu tadbirlar qachon va qayerda amalga oshirilishi ham juda muhimdir. Bir mamlakatda muvaffaqiyatli bo'lgan dastur, boshqa bir mamlakatda ijobiy natija bermasligi mumkin [4].

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). Zamonaviy global

muammolardan biri bo'lgan radikalizmga qarshi kurashishda deradikalizatsiya jarayoni muhim falsafiy va ijtimoiy ahamiyatga ega. Bu jarayon nafaqat xavfsizlik choralari bilan, balki inson tafakkurini, dunyoqarashini, ijtimoiy muhitini va ma'naviy-axloqiy qadriyatlarini o'zgartirish orqali amalga oshirilishi lozim. Deradikalizatsiya insonni zo'ravonlikdan voz kechishga, murosaga asoslangan ijtimoiy hayotga qaytishga undaydi.

Radikalizmga qarshi kurashda kuch ishlatish usullari muhim bo'lsa-da, uning ijtimoiy va falsafiy ildizlarini anglash, insonni ongli ravishda o'zgarishga undaydigan, ma'naviy immunitetini oshiradigan yondashuvlar samaraliroqdir. Bu esa ta'lim, madaniyat, diniy-ma'rifiy targ'ibot, fuqarolik jamiyati institutlari faoliyatini kuchaytirishni talab qiladi. Deradikalizatsiya – bu faqat xavfsizlik masalasi emas, balki chuqur ijtimoiy-falsafiy muammo bo'lib, unga kompleks va barqaror yondashuv zarur.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES):

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi // <https://lex.uz/uz/docs/-6445145>
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, 2021. – 464 b.
3. Alonso Rogelio. Why Do Terrorists Stop? Analyzing Why ETA Members Abandon or Continue with Terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism* 34(9). 2011. – P.696- 716.
4. Ashour Omar. The De-Radicalization of Jihadists: Transforming Armed Islamsit Movements. New York: Routledge. 2009.
5. Bötticher Astrid. Toward Academic Consensus Definitions of Radicalism and Extremism. *Perspectives on Terrorism* 11(4). 2017. – P. 73-77.
6. Boucek Christopher. Saudi Arabia's "Soft" Counterterrorism Strategy: Prevention, Rehabilitation, and Aftercare. Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace. 2009.
7. Donatella Della Porta. *Clandestine Political Violence*. Cambridge University Press, 2013. – 338 p.